

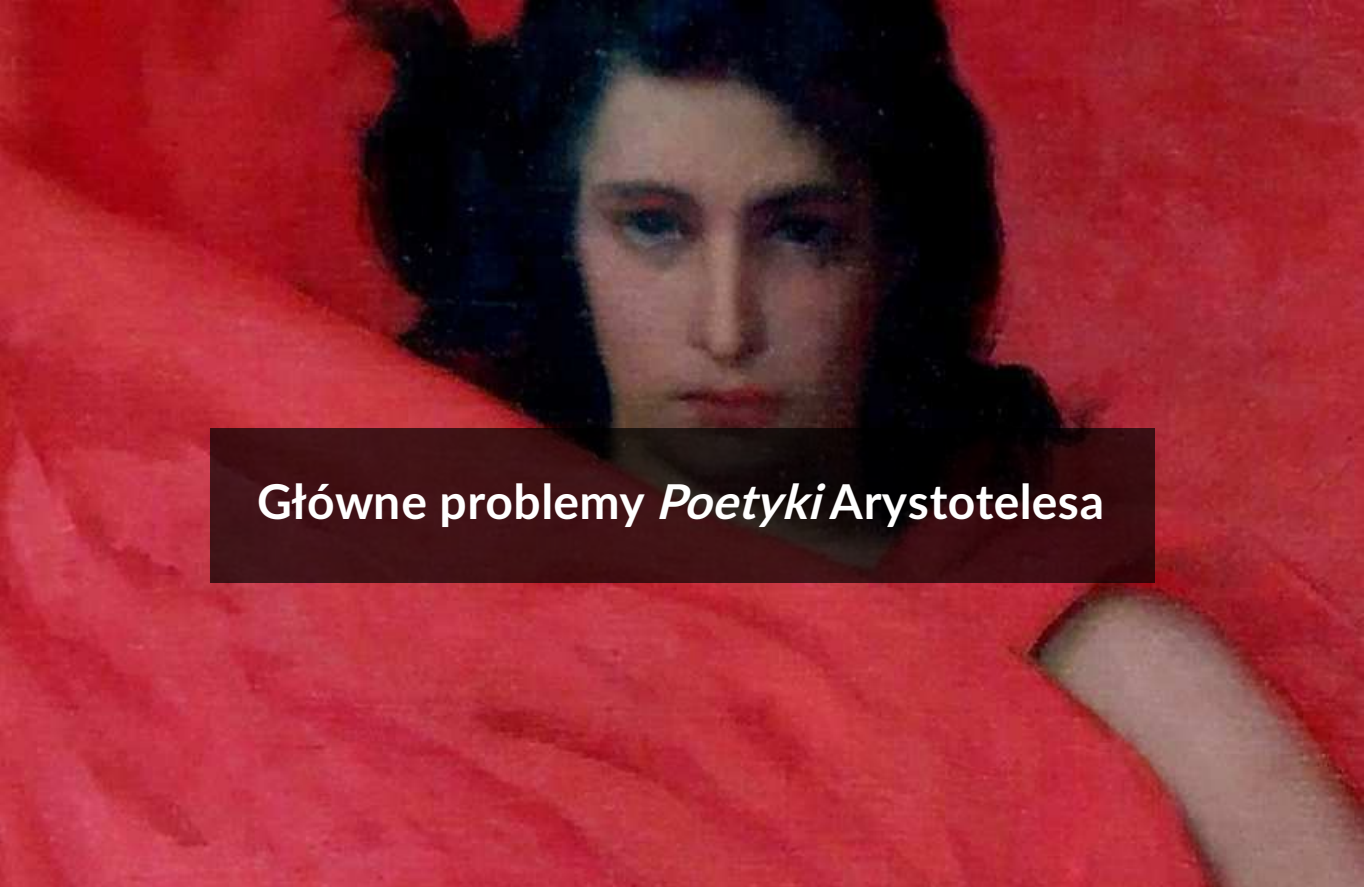

Główne problemy *Poetyki* Arystotelesa

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Audiobook](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Arystoteles, *Retoryka-Poetyka*, tłum. H. Podbielski, Warszawa 1988, s. 366.
- Źródło: Arystoteles, *Retoryka-Poetyka*, tłum. H. Podbielski, Warszawa 1988, s. 316.
- Źródło: Arystoteles, *Retoryka-Poetyka*, tłum. H. Podbielski, Warszawa 1988, s. 363.
- Źródło: Arystoteles, *Retoryka-Poetyka*, tłum. Henryk Podbielski, Warszawa 1988, s. 363.
- Źródło: Barbara Skarga, *Filozofia jest problematyzowaniem świata*, [w:] Cezary Wodziński, *Filozofia jako sztuka myślenia. Zachęta dla licealistów*, Warszawa 2000, s. 48–49.

Główne problemy *Poetyki* Arystotelesa

Edward Emerson Simmons, *Melpomena*, muza tragedii, 1896, fragment fresku
Źródło: domena publiczna.

” Barbara Skarga

Filozofia jest problematyzowaniem świata

Mnie [...] raczej interesują pytania. Może nie tyle pytania, bo na pytania odpowiada się krótkim: tak lub nie, lecz problemy [...]. Problem to myśl, którą obudziło wątplenie, brak pewności, że coś jest takie właśnie, jak zostało przedtem przedstawione [...] Najtrudniej jest go w ogóle postawić. Sprobatyzowanie jakiegoś twierdzenia, faktu, opinii to zachwianie naszymi często utartymi przekonaniem.

Źródło: Barbara Skarga, *Filozofia jest problematyzowaniem świata*, [w:] Cezary Wodziński, *Filozofia jako sztuka myślenia. Zachęta dla licealistów*, Warszawa 2000, s. 48–49.

Historycy filozofii podkreślają, że *Poetyka* Arystotelesa jest niezwykle ważnym traktatem. Moglibyśmy zapytać: dlaczego tak uważają, skoro później powstało tak wiele książek o teorii poezji? Czy tekst Arystotelesa jest ważny dlatego, że przyniósł pierwsze, chociaż niezadowolające odpowiedzi na pytania z zakresu estetyki?

Zaczęliśmy od myśli polskiej filozofki, prof. Barbary Skargi, która mówi, że postawione problemy mogą być bardziej interesujące niż odpowiedzi – ponieważ to od problemu zaczyna się myślenie. Spójrzmy na Arystotelesa właśnie od tej strony – jako na swego rodzaju odkrywcę, który jako pierwszy uczynił z poezji problem filozoficzny. Mówiąc konkretnie, zajmiemy się trzema problemami, które postawił w *Poetyce* i które dzisiaj pozostają tak samo aktualne jak wtedy:

- czym jest poezja?
- jaka jest relacja między poezją a rzeczywistością?
- jak poezja wpływa na odbiorcę?

Sformułowanie tych problemów to najważniejszy wkład Arystotelesa w późniejszą filozofię sztuki.

Twoje cele

- Przeanalizujesz główne problemy *Poetyki* Arystotelesa.
- Połączysz pojęcia *Poetyki* Arystotelesa z powstałymi później pojęciami estetycznymi.
- Uporządkujesz zebrane informacje za pomocą mapy myśli.

Przeczytaj

Czym jest poezja? Problem przedmiotu poetyki

Pierwszym z problemów *Poetyki* było zdefiniowanie nowego przedmiotu badań – poezji. Wyobraźmy sobie człowieka, który dosłownie traktuje powiedzenie „czyta wszystko, co wpadnie mu w ręce”. Czyta podania o czynach mitycznych herosów, ale i traktaty medyczne, dzieła przyrodznawcze, historiograficzne i tym podobne. Właściwie nie powinno mieć dla niego znaczenia, co czyta – przecież wszystko jest ostatecznie tym samym, czyli tekstem. Zauważa jednak, że niektóre mają pewną cechę wspólną i ta cecha odróżnia je od innych. Współcześnie nazywamy ten szczególnie rodzaj tekstów „literaturą piękną” i odróżniamy ją od tekstów użytkowych czy naukowych. Chociaż w czasach Arystotelesa podobne rozróżnienie jeszcze nie istniało, to jego *Poetyka* stanowiła ważny krok w kierunku powstania takiej klasyfikacji. Filozof ze Stagiry uznał bowiem – jako pierwszy z Greków – że działalność polegająca na tworzeniu tego rodzaju tekstów jest jedną ze sztuk. W swoim traktacie określił ową sztukę słowa za pomocą pojęcia *poiesis*, które miało ogólniejsze znaczenie: „wytwarzania czegoś”. Właśnie z tego powodu ów specyficzny rodzaj tekstów nazwano później poezją (nie we współczesnym znaczeniu „liryki”, lecz w szerokim sensie „literatury pięknej”).

Obraz przedstawia poetkę Safonę słuchającą poety Alkajosa. Teksty literackie miały w starożytnej Grecji inny status niż dziś – nie były przeznaczone do cichej lektury, ale do publicznego wykonywania. Lawrence Alma-Tadema, *Safona i Alkajos*, 1881.

Źródło: domena publiczna.

Teksty poetyckie istniały oczywiście przed Arystotelesem, ale do czasu powstania *Poetyki* nie były dla Greków przedmiotem specjalnego zainteresowania. Nie znaczy to, że autorzy tych utworów nie cieszyli się uznaniem. Chociaż chętnie ich słuchano, nie analizowano tego, czym się właściwie zajmują. Dlaczego? Ponieważ pisanie wierszem nie było uznawane za żadną szczególną umiejętność. Tymczasem Grecy uznawali za sztukę określone umiejętności, a więc działalność polegającą na wytwarzaniu pewnych przedmiotów na podstawie fachowej wiedzy. Jeśli zaś chodzi o poezję, to przed Arystotelesem nie uważano, żeby jej źródłem były umiejętności komponowania utworów, lecz pochodzące od bogów natchnienie. Z tego powodu Homera traktowano raczej jak wieszczę niż jako artystę, a zatem ceniono go za mądrość, którą przekazywał, nie zaś za kunszt poetycki. Samo pisanie wierszem nie było czymś tak wyjątkowym jak dziś. W ten sam sposób zapisywano również na przykład dzieła naukowe.

Arystoteles uznał, że tworzenie poezji nie bierze się z natchnienia, ale jest taką samą umiejętnością, jak odlewanie rzeźby z brązu czy malowanie. Wartość dzieła Homera nie wynika więc tylko z zawartej w nim wiedzy, ale też ze sposobu, w jaki zostało skonstruowane. Jeśli jednak zrezygnujemy z koncepcji natchnienia jako siły sprawczej poezji, to czy nie okaże się, że *Odyseja* jest takim samym tekstem jak filozoficzny traktat Empedoklesa?

To kolejny problem, który postawił Arystoteles: co różni od siebie pozornie podobne (wierszowane) utwory? Odpowiedzią na to pytanie jest zaproponowane przez niego pojęcie **poezji**. Nie każdy utwór wierszowany jest poezją, lecz tylko taki, który **naśladuje** rzeczywistość. Chociaż więc zarówno [Homer](#), jak i [Empedokles](#) używają [stóp metrycznych](#) w swoich tekstach, to tylko ten pierwszy jest poetą. Dlaczego? Ponieważ tworzy teksty naśladowcze (mimetyczne), a więc właśnie takie, które wykorzystują właściwe poezji **środki** (rytm, słowo i melodię), **sposoby** naśladowania (formę narracyjną lub dramatyczną), żeby przedstawić w utworze właściwy danemu gatunkowi **przedmiot**.

Co to znaczy, że jakiś problem jest **właściwy**, np. właściwy tragedii? Był to gatunek poezji uznawany za poważny, dlatego nie każda historia mogła być opowiedziana w ten sposób. Bohater tragiczny musiał być szlachetny, a przeciwności losu, które go spotkały – niezawinione. Oczywiście Grecy zdawali sobie sprawę, że w rzeczywistości ludzie czasem postępują dobrze, a czasem źle. W historii zdarzali się przecież królowie, którzy uzyskiwali władzę, zabijając swoich ojców. Żeby jednak ojcobójca stał się postacią tragedii, nie mógł kierować się niskimi pobudkami. Dlatego właśnie Edyp z tragedii Sofoklesa nie jest świadomy, że zabija własnego ojca. W tragedii nie chodziło bowiem o odwzorowanie rzeczywistości, ale o to, by pokazać ludzi lepszymi, niż są w rzeczywistości – tego wymagała powaga gatunku. Ten literacki wymóg odpowiedniości tematu i gatunku (oraz innych cech utworu literackiego – języka, stylu itd.) w późniejszej estetyce uzyskał nazwę decorum. Kluczowa jest tu kwestia stosunku postaci do rzeczywistości. Postaci tragedii są lepsze niż istniejący rzeczywiście ludzie, zaś postaci komedii – gorsze. Można by oczywiście zapytać – lepsze, gorsze, ale wedle jakiego kryterium? Arystoteles odwoływał się do powszechnych wyobrażeń na temat świata współczesnych mu ludzi. To widz miał stwierdzić, że Antygona jest bardziej szlachetna niż przeciętny człowiek, a sparodiowany przez Arystofanesa Sokrates – głupszy.

Problem autonomii sztuki

Pojęcie mimesis nie tylko pozwoliło Arystotelesowi zdefiniować poezję, ale spopularyzowało samą relację poezji do przyrody (czy też – jak powiedzielibyśmy dzisiaj – rzeczywistości).

Oglądając dzieła sztuki lub czytając teksty literackie, mamy do czynienia z przedmiotami, które z jednej strony znamy z naszego codziennego, zmysłowego doświadczenia rzeczywistości, ale z drugiej – postrzegamy jako sztuczne, gdyż istnieją tylko na płótnie lub w tekście. Wobec tego problemu możemy zająć dwa przeciwstawne stanowiska. Po pierwsze, można uznać, że sztuka odwzorowuje wygląd rzeczywistych przedmiotów, tzn. jest ich **kopia**. Po drugie – że jest od nich **niezależna**, a więc, że artysta stwarza przedmiot sztuki w zupełnie dowolny, niczym niezdecydowany sposób.

Żaden z tych pomysłów nie przekonałby jednak Arystotelesa. W przedstawieniach sztuki rozpoznajemy przecież przedmioty z naszego życia. Filozof argumentował też, że jeżeli ich nie rozpoznamy, bo nigdy wcześniej ich nie poznaliśmy, albo też są one niemożliwe do poznania, to nadal możemy czerpać przyjemność z odbioru sztuki. Nawet jeśli nie wiemy, co prezentuje dane dzieło, może nam się podobać to, w jaki sposób przedstawia świat. Arystoteles twierdzi więc, że poezja jest **częściowo autonomiczna** – zależna od rzeczywistości, gdyż jej akcja powinna być prawdopodobna, ale też niezależna, gdyż wydarzenia są uporządkowane w artystyczny sposób (przedstawione za pomocą środków właściwych poezji).

Sposób, w jaki poeta buduje swój utwór, decyduje o układzie wydarzeń: musi je łączyć związek przyczynowy lub konieczność. Samo użycie środków artystycznych prowadzi więc do tego, że poezja naśladuje rzeczywistość. Odtwarza jednak nie to, co w niej jednostkowe (czyli np. jak ułożyły się losy rzeczywistej postaci), lecz to, co ogólne – na przykład to, że pewne wydarzenia (przyczyny) z konieczności prowadzą do innych (skutki). W tym sensie poezja jest uniwersalna – mówi nie tylko o tym, co mogło się wydarzyć, ale o tym, co może przydarzyć się każdemu człowiekowi.

Za pomocą koncepcji *mimesis* Arystoteles pokazał więc, jak złożona jest relacja między poezją a rzeczywistością – naśladując przyrodę, poeta jest ograniczony z jednej strony regułami swojej sztuki, a z drugiej życiem i kulturą, z których czerpie.

W odróżnieniu od poezji antycznej, przeznaczonej przede wszystkim do publicznego wykonywania, poezja współczesna zazwyczaj drukowana jest w książkach przeznaczonych do cichej lektury. Niezależnie od tego istnieją próby umieszczania poezji w przestrzeni publicznej. Zdjęcie przedstawia przykład poezji konkretnej – utwór *Klepsydra* Stanisława Dróżdża znajdujący się na elewacji Muzeum Współczesnego we Wrocławiu.

Źródło: licencja: CC BY-SA 3.0.

Problem oddziaływania na odbiorcę

Trzeci problem, jaki postawił Arystoteles w *Poetyce* to pytanie o wpływ poezji na odbiorcę.

Sformułowanie takiego problemu miało szczególne uzasadnienie w kulturze starożytnej Grecji, w której poezja nie była przeznaczona do cichego czytania, lecz do publicznego wykonania. Mówiąc o odbiorcach wymienionych w *Poetyce* gatunków poezji: komedii, tragedii, dytyrambów, [nomów](#) czy epopei, trzeba więc pomyśleć o widzach w teatrze, uczestnikach rytuałów religijnych albo biesiadnikach słuchających poety. Fakt, że poezja wywołuje w ludziach wzruszenie i jest silnym przeżyciem emocjonalnym, był dla Arystotelesa oczywisty – na tym polega przyjemność, którą daje odbiór utworów poetyckich.

Poezja nie tylko wzbudza w odbiorcach prawdziwe uczucia, ale również w jakiś sposób ich zmienia. Rozwój wydarzeń stwarza napięcie emocjonalne, natomiast rozwiązanie akcji je rozładowuje. Celem poezji według Arystotelesa jest [katharsis](#), czyli oczyszczenie ze wzbudzonych wcześniej uczuć. Jako że *Poetyka* jest poświęcona przede wszystkim jednemu gatunkowi – **tragedii**, wiemy, że *katharsis* w odniesieniu do sztuki tragicznej polegało na wzbudzeniu u widzów uczuć **litości** oraz **trwogi**. Budowa fabularna całego utworu powinna być podporządkowana osiągnięciu tego jednego celu. Stąd biorą się szczegółowe przepisy kompozycyjne, zebrane przez Arystotelesa. Jeden z nich mówi, że fabuła tragedii powinna przedstawiać los bohatera, który popada ze szczęścia w nieszczęście, ale nie z powodu złego charakteru, lecz ze względu na to, że „zblądził”. Zdaniem Arystotelesa tylko taki rozwój wydarzeń w dramacie pozwoli wywołać uczucia litości i trwogi – gdyby bowiem nieszczęście spotkało złego bohatera, nikt by się nad nim nie litował.

Słownik

Empedokles

(ok. 483-423 p.n.e.) grecki filozof, lekarz, kapłan, uzdrowiciel, poeta i badacz przyrody; w filozofii kontynuator jońskie filozofii przyrody; za zasadę rzeczywistości uznawał cztery pierwiastki (ogień, powietrze, ziemię i wodę), które łączą się i rozdzielają pod wpływem działania sił miłości i nienawiści

Homer

poeta grecki, żył prawdopodobnie w VIII w. p.n.e, uważany za autora *Iliady* i *Odysei*

decorum

(łac. *decorum* – to, co przystoi, jest stosowne) w literaturze: zasada odpowiedniości stylu, słownictwa i składni dzieła literackiego w stosunku do jego treści

katharsis

(gr. *katharsis* – oczyszczenie) oddziaływanie sztuki na odbiorcę, które polega na wzbudzeniu w nim uczuć litości oraz trwogi (w przypadku tragedii); w wyniku tak silnego przeżycia emocjonalnego następuje oczyszczenie z tych namiętności

mimesis

(gr. *mimesis* – imitacja, podobieństwo) kategoria estetyczna określająca stosunek sztuki do rzeczywistości jako naśladowanie rzeczywistości w sztuce za pomocą odpowiednich środków artystycznych

nomos

(gr. *nómos* – prawo, ustawa) jeden z gatunków poezji starogreckiej – pieśń pochwalna ku czci Apollina

poezja

(gr. *poiesis* – tworzenie, wytwórczość, sztuka poetycka) u Arystotelesa: sztuka słowa naśladowująca rzeczywistość i posługująca się językiem ozdobnym (wierszem)

stopa metryczna

termin odnoszący się do budowy wiersza; stopa to najmniejsza powtarzająca się regularnie rytmiczna część wersu; tworzy ją zespół kilku sylab akcentowanych i nieakcentowanych

sztuka

(łac. *ars*, gr. *techne*) w kulturze starożytnej Grecji: specyficznie ludzka działalność, wytwarzanie przedmiotów oparte na praktycznej wiedzy; według Arystotelesa sztuki uzupełniają przyrodę (np. architektura) lub ją naśladowają (np. rzeźba); ważnym aspektem arystotelesowskiej teorii sztuki było uznanie poezji za jedną ze sztuk naśladowczych

sztuki naśladowcze

według Arystotelesa są to sztuki, które nie uzupełniają przyrody, dodając do niej coś nowego (jak np. architektura, garncarstwo), lecz ją naśladowają, czyli odtwarzają, jak poezja (tragedia, komedia, epika, dytyramb), muzyka (kitarystyka, auletyka) i plastyka (malarstwo, rzeźbiarstwo)

tragedia

(gr. *tragōdía*, od wyrazów *tragos* – kozioł i *ode* – pieśń) jedna ze sztuk naśladowczych, która posługuje się mową ozdobną (wierszem), porusza poważne tematy, przedstawia je w formie dramatycznej, ma określoną wielkość, wzbudza litość i trwogę oraz prowadzi do oczyszczenia z tych uczuć

Audiobook

Polecenie 1

Wysłuchaj audiobooka, a następnie nazwij problemy estetyczne, do których odnoszą się poniższe fragmenty tekstów Arystotelesa.

Problemy estetyczne do wyboru: problem przedmiotu poetyki, problem autonomii sztuki, problem oddziaływania na odbiorcę.

Audiobook można wysłuchać pod adresem: <https://zpe.gov.pl/b/PmPk3fqJz>

Arystoteles

Retoryka-poetyka

Sztuka słowa [...], która posługuje się zarówno samą mową prozaiczną, jak też wierszem, jednym jego rodzajem lub mieszaniną różnych miar wierszowych, nie posiada dotychczas nazwy. Nie potrafimy bowiem objąć wspólną nazwą mimów Sofrona i Ksenarcha, dialogów sokratycznych ani też utworów, w których naśladowanie tworzy się za pośrednictwem trymetrów jambicznych, wierszy elegijnych i wszelkich innych miar wierszowych. Stąd ludzie łączą słowo „tworzyć” (gr. poiein) z formą wiersza i jednych nazywają twórcami elegijnymi, innych epickimi, przy czym miano twórcy (poety) nadają im nie ze względu na sztukę naśladowania lecz wszystkim bez wyjątku dlatego, że piszą wierszem. Mają więc zwyczaj mianem tym nazywać również tych, którzy wierszem wykładają jakieś zagadnienia z zakresu przyrody lub medycyny. A przecież Homera i Empedoklesa nie łączy nic poza formą wiersza i dlatego słuszniej byłoby nazwać pierwszego poetą, a drugiego raczej filozofem przyrody niż poetą. Należy zaś nazwać poetą tego, kto uprawia sztukę naśladowania, gdyby nawet nie używał różnych miar wiersza jednocześnie, jak to np. czynił Chajremon.

Przyjrzyjmy się więc od początku zarzutom podnoszonym przeciw sztuce poetyckiej. Mówi się: poeta popełnił błąd, ponieważ przedstawił rzeczy niemożliwe. Tymczasem jest to dopuszczalne, jeśli dzięki temu osiągnie cel właściwy sztuce (cel, o jakim wcześniej była mowa), jeśli więc z tego względu ta czy inna scena utworu stanie się bardziej wzruszająca.

‘Niemożliwość’ natomiast należy, ogólnie rzecz biorąc, rozpatrywać bądź w świetle jej efektu artystycznego, bądź tendencji idealizującej, bądź panującej opinii. Ze względu na efekt artystyczny lepiej jest przecież przedstawić rzecz wiarygodną, chociaż niemożliwą, niż możliwą, lecz nie trafiającą do przekonania.

” Arystoteles

Retoryka-Poetyka

Sztuka słowa [...], która posługuje się zarówno samą mową prozaiczną, jak też wierszem, jednym jego rodzajem lub mieszaniną różnych miar wierszowych, nie posiada dotychczas nazwy. Nie potrafimy bowiem objąć wspólną nazwą mimów Sofrona i Ksenarcha, dialogów sokratycznych ani też utworów, w których naśladowanie tworzy się za pośrednictwem trymetrów jambicznych, wierszy elegijnych i wszelkich innych miar wierszowych. Stąd ludzie łączą słowo „tworzyć” (gr. *poiein*) z formą wiersza i jednych nazywają twórcami elegijnymi, innych epickimi, przy czym miano twórcy (poety) nadają im nie ze względu na sztukę naśladowania lecz wszystkim bez wyjątku dlatego, że piszą wierszem. Mają więc zwyczaj mianem tym nazywać również tych, którzy wierszem wykładają jakieś zagadnienia z zakresu przyrody lub medycyny. A przecież Homera i Empedoklesa nie łączy nic poza formą wiersza i dlatego słuszniej byłoby nazwać pierwszego poetą, a drugiego raczej filozofem przyrody niż poetą. Należy zaś nazwać poetą tego, kto uprawia sztukę naśladowania, gdyby nawet nie używał różnych miar wiersza jednocześnie, jak to np. czynił Chajremon.

Problem estetyczny

” Arystoteles

Retoryka-Poetyka

Przyjrzyjmy się więc od początku zarzutom podnoszonym przeciw sztuce poetyckiej. Mówi się: poeta popełnił błąd, ponieważ przedstawił rzeczy niemożliwe. Tymczasem jest to dopuszczalne, jeśli dzięki temu osiągnie cel właściwy sztuce (cel, o jakim wcześniej była mowa), jeśli więc z tego względu ta czy inna scena utworu stanie się bardziej wzruszająca.

Problem estetyczny

Źródło: Arystoteles, *Retoryka-Poetyka*, tłum. H. Podbielski, Warszawa 1988, s. 363.

” Arystoteles

Retoryka-Poetyka

‘Niemożliwość’ natomiast należy, ogólnie rzecz biorąc, rozpatrywać bądź w świetle jej efektu artystycznego, bądź tendencji idealizującej, bądź panującej opinii. Ze względu na efekt artystyczny lepiej jest przecież przedstawić rzecz wiarygodną, chociaż niemożliwą, niż możliwą, lecz nie trafiającą do przekonania.

Problem estetyczny

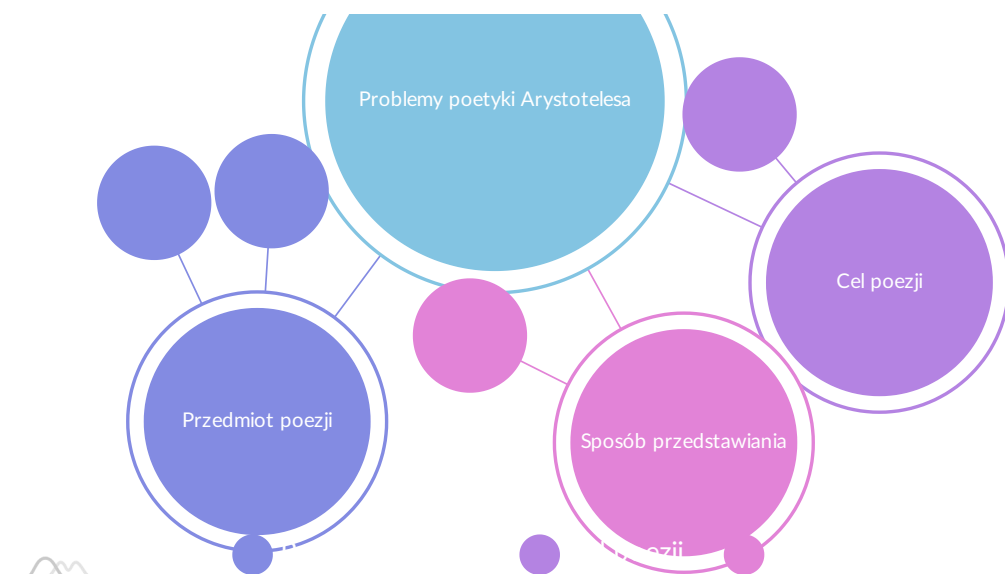
Źródło: Arystoteles, *Retoryka-Poetyka*, tłum. H. Podbielski, Warszawa 1988, s. 366.

Polecenie 2

Zrekonstruuj tezy, które Arystoteles stawia w przytoczonych fragmentach źródłowych, a następnie odnieś je do wybranych przez siebie utworów literackich. Zastanów się, jak oceniłby je Arystoteles. Następnie zdecyduj, czy zgadzasz się z jego estetycznymi koncepcjami.

Polecenie 3

Sporządź mapę myśli, która połączy zidentyfikowane przez ciebie problemy estetyki Arystotelesa z pojęciami omówionymi w tekście bazowym.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

O tym, czy utwór zalicza się do poezji, decyduje według Arystotelesa...

- ☐ obecność rymów.
- ☐ obecność metafor.
- ☐ wierszowana forma.
- ☐ naśladowanie rzeczywistości.

Ćwiczenie 2

Kategoria *katharsis* odnosi się do...

- ☐ tekstu.
- ☐ odbiorcy.
- ☐ rzeczywistości przedstawianej przez tekst.
- ☐ autora.

Ćwiczenie 3

Uczucia, które towarzyszą odbiorowi sztuki z gatunku tragedii według estetyki Arystotelesa, to...

☐ trwoga.

☐ oszołomienie.

☐ litość.

☐ smutek.

Ćwiczenie 4

Środkami naśladowczymi poezji są...

☐ sytuacja liryczna.

☐ melodia.

☐ rytm.

☐ podmiot liryczny.

Ćwiczenie 5

Zdecyduj, które stwierdzenia są prawdziwe, a które fałszywe.

stwierdzenie	prawda	fałsz
Według Arystotelesa źródłem poezji jest natchnienie.	☐	☐
Arystoteles uważał, że poezja jest częściowo autonomiczna wobec rzeczywistości.	☐	☐
Celem poezji jest naśladowanie rzeczywistości.	☐	☐
Arystoteles jest twórcą pojęcia formy w estetyce.	☐	☐

Ćwiczenie 6

Podziel pytania na te, które wiążą się z problemem *mimesis*, i te, które wiążą się z problemem *katharsis*.

mimesis

Na czym polega stosunek sztuki do rzeczywistości?

Jaki wpływ ma poezja na odbiorcę?

katharsis

Co odczuwa widz tragedii?

Co jest celem tragedii?

Dlaczego bohaterowie antycznych tragedii doświadczają przemiany od szczęścia do nieszczęścia na drodze zbłądzenia?

Czym jest poezja?

Jakie sposoby naśladowania są właściwe poezji?

Czy sztuka jest autonomiczna w stosunku do rzeczywistości?

Ćwiczenie 7

Uzupełnij definicję tragedii Arystotelesa.

„Tragedia jest to przedstawienie akcji , skończonej i posiadającej (odpowiednią) wielkość, wyrażone w języku ozdobnym, odmiennym w różnych częściach dzieła, przedstawione w formie , które przez wzbudzenie i trwogi doprowadza do tych uczuć”.

uczucia komicznej oszołomienia przeżycia dramatycznej piękne
smutku realistyczne litości poważnej narracyjnej naśladowcze
oczyszczenia naśladowania

Źródło: Arystoteles, *Retoryka-Poetyka*, tłum. Henryk Podbielski, Warszawa 1988, s. 323.

Ćwiczenie 8

Rozstrzygnij, czy przedstawione poniżej tezy z zakresu estetyki zostały postawione przez Arystotelesa w *Poetyce*, czy nie.

Teza	Tak	Nie
Celem sztuki jest sztuka – i nic więcej.	☐	☐
Poezja jest częściowo autonomiczna wobec rzeczywistości.	☐	☐
Tylko ludzie, którym przydarzyło się kiedyś nieszczęście, są w stanie przeżyć tragedię postaci.	☐	☐
Poezja naśladowuje rzeczywistość.	☐	☐
Celem poezji jest wpływanie na uczucia odbiorcy.	☐	☐
Poezja jest produktem stosunków własności, które panują w epoce jej powstania.	☐	☐

Ćwiczenie 9

Zastanów się, na czym polegało nowatorstwo Arystotelesa w podejściu do problemu poezji. Zapisz swoje spostrzeżenia poniżej.

Ćwiczenie 10

Czy dzieło literackie powinno być uniwersalne? Rozważ na podstawie koncepcji estetycznych Arystotelesa. Zapisz odpowiedź poniżej.

Dla nauczyciela

Autor: Piotr Mazur

Przedmiot: filozofia

Temat: Poetyka Arystotelesa

Grupa docelowa: III etap edukacyjny, uczniowie klasy I liceum, technikum, zakres podstawowy

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

XII. Początki estetyki. Uczeń:

3) omawia wybrane treści *Poetyki* Arystotelesa – pierwszego systematycznego dzieła z zakresu teorii i filozofii literatury: typologia sztuki poetyckiej, koncepcja tragedii, pojęcia *mimēsis* i *katharsis* (jedno zagadnienie do wyboru).

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji,
- kompetencje cyfrowe,
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej,
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się.

Cele operacyjne:

Uczeń:

- objaśnia arystotelesowskie pojęcie poezji i porównuje je z potocznym pojęciem poezji;
- wyjaśnia problemy estetyczne przedstawione przez Arystotelesa w *Poetyce*;
- określa znaczenie poezji w życiu współczesnego człowieka.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm.

Metody i techniki nauczania:

- burza mózgów;
- mapa myśli;
- lego logos;
- metoda ćwiczeń przedmiotowych;
- praca z materiałami multimedialnymi.

Formy zajęć:

- praca indywidualna;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg zajęć:

Przed lekcją

1. Tydzień przed lekcją nauczyciel dzieli uczniów na 4-osobowe zespoły i prosi o przyniesienie na zajęcia tekstu dowolnego wiersza współczesnego (jeden tekst na grupę).

Faza wstępna

1. Nauczyciel przedstawia temat i cele lekcji. Wspólnie z uczniami ustala kryteria sukcesu.
2. Burza mózgów. Uczniowie zapisują na kartkach po trzy skojarzenia ze słowem POEZJA. Nauczyciel zadaje pytanie nakierowujące na relacje między zanotowanymi słowami. Uczniowie wspólnie formułują potoczne pojęcie poezji.

Faza realizacyjna

1. Uczniowie zapoznają się z treścią e-materiału. Wspólne omówienie przedstawionych problemów estetycznych. Nauczyciel zwraca uwagę uczniów na przedmiot poetyki, przeznaczenie i cel poezji oraz właściwy jej sposób przedstawiania. Omówienie pojęć *mimesis*, *katharsis*, *sztuki naśladowcze*, *decorum*.
2. Praca z multimedium. Uczniowie zapoznają się z treścią audiobooka (fragmenty *Retoryki-Poetyki* Arystotelesa), a następnie w parach rozpoznają i nazywają problemy estetyczne, o których mowa, rekonstruują tezy autora oraz odnoszą je do wybranych przez siebie utworów literackich. Po wyznaczonym czasie uczniowie dzielą się swoimi odpowiedziami na forum klasy. Koledzy i koleżanki oceniają je, udzielając tym samym informacji zwrotnej. Wspólne wykonanie mapy myśli.
3. Uczniowie pracują metodą *lego logos*, analizując treść przyniesionych przez siebie wierszy: określają ich przedmiot, sposób przedstawienia oraz cel. Próbuje ustalić, czy analizowane utwory realizują zasadę naśladownictwa, a jeśli tak, to w jaki sposób. Po wyznaczonym czasie uczniowie prezentują efekty swojej pracy. Następuje wspólne omówienie prezentacji.
4. Realizacja zadań interaktywnych wskazanych przez nauczyciela.

Faza podsumowująca

1. Nauczyciel zadaje uczniom pytania podsumowujące, np.

- Czym była poezja dla Arystotelesa?
- Jaka jest rola poezji w życiu człowieka?

Praca domowa

1. Wybierz dowolny utwór należący do współczesnej literatury pięknej. Na jego podstawie napisz esej o zasadności stosowania kategorii *mimesis*, *katharsis*, piękna i formy w odniesieniu do współczesnej działalności artystycznej.

Materiały pomocnicze:

- Robert K. Zawadzki, *Racjonalne i nieracjonalne zasady poezji u Horacego i Arystotelesa*, „*Collectanea Philologica*” 2009, vol. 9, s. 155-167.
- Cezary Zalewski, *Niemożliwa „katharsis”: Roman Ingarden i Paul Ricoeur czytają „Poetykę” Arystotelesa*, „Teksty Drugie: teoria literatury, krytyka, interpretacja” 2010, nr 4, s. 207-220.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

Nauczyciel może wykorzystać audiobook jako treść uzupełniającą podczas pracy w grupach.